

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1937

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»
42 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 42
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ψυχῆς. Στὸ προτελευταῖο τοῦ βιβλίου στρέφει τὴν προσοχή του στὰ ζῶα τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ νὰ δείξει, μὲ μιὰ σειρά συγκινημένες νουβέλλες, τί θησαυροὺς πίστεως καὶ ἀφοσίωσης κρύβουν μέσα τους τὰ πλάσματα αὐτὰ πού θὰ μᾶς ντροπιάζαν « ἂν εἶχαν μιλιὰ νὰ μιλήσουν ».

Ἄλλο οὐσιώδες χαρακτηριστικὸ τοῦ ἔργου τοῦ Γιόβκωφ εἶναι ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴν πατρίδα του. Ὁ Γιόβκωφ ἐλάτρευε καθῆκτως τὴ Δοβρουτσᾶ, πού σήμερα εἶναι ρουμανικὴ καὶ ὅπου, ὡς δάσκαλος, ἐξῆσε χρόνια. Δὲν κουράστηκε ποτὲ νὰ περιγράφει τὴ φύση καὶ τοὺς κατοίκους της. Ζωγράφησε πίνακες τῆς δοβρουτσάνικης στέππας καὶ τῶν « τσιφλικιῶν » της πού μποροῦν ἐπάξια νὰ καταταχθοῦν ἀνάμεσα στίς πιὸ ὑποβλητικὲς καὶ τίς ὠραιότερες σελίδες τοῦ εἴδους. Γιὰ νὰ πεισθεῖ κανεὶς, ἀρκεῖ νὰ διαβάσει ὁρισμένα ἀποσπάσματα τῶν μυθιστορημάτων του (« Ὁ θεριστής », « Τὸ τσιφλίκι δίπλα στὰ σύνορα »), ἢ τὴ συλλογὴ τῶν διηγημάτων του πού ἔχει τὸν τίτλο « Τὸ χάνι τοῦ Ἀντίμοβο ».

Θαυμαστής τῆς ἀρμονίας ἀνάμεσα στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα, πατριώτης φωτισμένος καὶ ἐνθερμος, ὁ Γιόβκωφ ἔδωσε τὴ σύνθεση τῶν αἰσθημάτων πού τὸν ἐμψύχωναν στὸ καλλιτεχνικώτερο καὶ συναρπαστικώτερο ἔργο του, τοὺς « Θρούλους τοῦ Αἵμου », πού μιὰ ἐκλογή τους ἐκδόθηκε σ' ἑλληνικὴ μετάφραση στὴ σειρά τῆς « Βαλκανικῆς Λογοτεχνίας » (ἔκδοση Δ. Ἀντωνοπούλου). Εἶναι πλατειῆς ἐπικῆς τοιχογραφίαις μὲ φανταχτερὰ χρώματα, ντυμένες σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα ἐντονης ποίησης πού δίνει κλασικὴ διαφάνεια σ' ὅλες τίς λεπτομέρειες. Γιὰ νὰ δείξει κανεὶς τὴν ἀξία τους καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τους γνωρίσματα, ἀρκεῖ ν' ἀναφέρει τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα ἀπὸ γράμμα πού ἔστειλε ὁ μέγας Ἕλληνας ποιητῆς Κωστῆς Παλαμᾶς στὸ συγγραφέα αὐτῶν τῶν γραμμῶν, ἀφοῦ διάβασε τὴν ἑλληνικὴ ἐκλογὴ τῶν « Θρούλων » :

« Οἱ « Θρούλοι τοῦ Αἵμου » πῶς ζευγαρώνουν τὴν ἐπικὴν ἀκρίβεια πρὸς τὴν ποιητικὴ σύνθεση, τὴ θρυλικὴ λεπτομέρεια πρὸς τὸ καλλιτεχνικὸ μυστήριον, πῶς δείχνουν τὸν ποιητὴ, πού εἶναι ἀληθινὸς καὶ ἀξιαγάπητος. Μὲ συγκινεῖτε, μὲ φέρνετε μπρὸς στὴν πατρίδα σας, πού στέκεται μπροστά μου ἀγριωπῆ, μὰ ἐντονη, μεγαλόψυχη. »

Ἡ πατρίδα τοῦ Γιόβκωφ, πού τὴν τραγούδησε τόσον ὠραῖα, ἐκλαψε πικρὰ τὸν πρόωρο θάνατο τοῦ μεγάλου της τέκνου. Τοῦ ἔκαμε ἐπιβλητικὴ κηδεῖα, ὅπου ἔλαβαν μέρος, ἐνωμένοι στὴν ἴδια θλίψη, ἐκπρόσωποι τῶν ἐπισήμων ἀρχῶν, τοῦ λαοῦ καὶ ὅλων τῶν διανοουμένων τῆς ἐξουσίας. Ὁ Βασιλεὺς, πού τιμᾶ πάντοτε τοὺς ἐργάτες τῆς πνευματικῆς προσόδου τῆς Βουλγαρίας, ἔστειλε στεφάνι. Ἡ κυβέρνησις φρόντισε νὰ ἐξασφαλίσαι ἰκονομικῶς τὴν οἰκογένειαν τοῦ νεκροῦ, πού ὅπως ὅλοι οἱ μεγάλοι ποιητές, δὲν ἤξερε νὰ μετατρέπει τὸ ταλέντο του σὲ χρυσάφι. Διαλέξεις γιὰ τὸ ἔργο του καὶ ἀναμνηστικὲς τελετὲς ἐγίναν καὶ γίνονται συνεχῶς σ' ὅλο τὸν τόπο.

Ἡ Βουλγαρία ὀλόκληρη ἐκλινε μπρὸς ἀπ' τὴν τέφρα τοῦ ἀνθρώπου πού σιᾶθηκε τραγουδιστῆς παθισμένος τῆς ὁμορφιάς της καὶ τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν τῶν παιδιῶν της, καὶ πού κατόρθωσε νὰ δημιουργήσῃ, σήμερα πού τόσοι συγγραφεῖς ἐγίναν δοῦλοι τοῦ σκεπτικισμοῦ, ἀριστουργήματα πού δὲ θὰ ἀψοφῶν νὰ γοητεύουν τίς ἐρχόμενες γενεές καὶ νὰ ἐξασκοῦν ἀπάνω τους τὴν τοιαυτὴν καὶ ἀναγεννητικὴ τους ἐπίδραση.

DIMITRI CHICHMANOFF

Ἡ βιβλιογράφηση τοῦ Κρουστάλλη

Γιὰ τὴ βιβλιογραφικὴ ἐπίδοσιν τῶν τελευταίων χρόνων καὶ τὴ διοργάνωσιν τῶν νεοελληνικῶν σπουδῶν γενικώτερα, ἀξίζει νὰ γίνῃ ἐιδικὸς λόγος γιὰ νὰ μποῦν στὴ θέση τους καὶ νὰ κινηθοῦν

πρὸς τὴ διαμόρφωσίν τους τὴν κανονικὴ, μερικὰ ζητήματα, ὥστε νὰ ἀρχίσουν καὶ στὸ μακάριο αὐτὸ τόπο, νὰ κυκλοφοροῦν τὰ πνευματικὰ νομίσματα μὲ τὴν ἀνάλογη ἀξία τοῦ πραγματικοῦ τους μετάλλου.

Γι' αὐτὸ περιορίζομαι μόνο στὸν Κρουστάλλη καὶ σὲ ὅσα συμπληρωματικὰ ἔδωσε γιὰ τὴ βιβλιογραφία τοῦ Κρουστάλλη ὁ ποιητῆς κ. Ὀλμος Περάνθης, κι' ἐρχομαι νὰ προσθέσω κι' ἐγὼ τ' ἀκόλουθα κομμάτια, βγαλμένα ἀπὸ πλουσιώτερη συμπληρωματικὴ βιβλιογραφία μου γιὰ τὸν Κρουστάλλη, πού ἀπὸ καιρὸ τὴν ὑποσχέθηκα καὶ πού ὕστερα ἀπ' τὴν ἐργασία τοῦ κ. Γ. Κατσιμπάλη δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ διῆ τὸ φῶς, γιατί δὲν ταιριάζει καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὸ ἐπαναλαμβάνονται πράγματα, πού ἔχουν γίνῃ γνωστά στὴν ἔρευνα, κι' ἔχουν ἀνακοινωθεῖ ἀπὸ ἄλλους. Ἡ πρωτοτυπία κάθε ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, συν-

JORDAN IOVKOFF

επὼς καὶ τῆς βιβλιογραφίας, ἔγκειται πρῶτ' ἀπ' ὅλα στὴν προτεραιότητα τῆς ἀνακοίνωσής της, κι' αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰν ἀρχὴ ἐπιστημονικῆς τάξεως, πού πρέπει νὰ τὴ χωνέψουμε καλὰ κι' οἱ ἐπιστήμονες κι' οἱ ἐρασιτέχνες καὶ ὁ καθεὶς πού θέλει ν' ἀσχολῆται μ' ἐπιστημονικὰ θέματα, γιατί κινδυνεύουμε ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή νὰ κατηγορηθοῦμε γιὰ λογακλόποι, ὅταν μάλιστα ἡ ἀδιαφορία μας νὰ λάβουμε ὑπ' ὄψει καὶ νὰ σεβασθοῦμε κάθε συμβολὴ ἢ γνώμη ἢ ἐργασία πού προσηγήθηκε, δὲν προσέρχεται ἀπὸ ἀγνοια, μὰ φαίνεται σκόπιμη καὶ ἠθελημένη.

Καὶ σ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ σκόπελο φαίνεται νὰ ἔχει προσκρούσει μὲ τὸ τελευταῖο του βιβλίον ὁ κ. Κατσιμπαλῆς. Καὶ πρῶτα-πρῶτα, τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι ψευδοτίτλο. Ἔχει, στὸ μὲν ἐσώφυλλο, χρονολογία 1935, μὰ στὸ ξώφυλλο τῆς χρονολογίας φετεινῆς (1937). Στὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας ξέρω μόνο δυὸ - τρεῖς περιπτώσεις παρόμοιες, μὰ ἐκεῖ δὲν πρόκειται γιὰ ἔργα μ' ἐπιστημονικὸ περιεχόμενο. Στὶς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας, ἡ χρονολογία παίζει μεγάλο ρόλο, ἐπειδὴ ἡ ἐπιστῆμη ἐξελίσσεται καὶ πλουτίζεται κάθε μέρα ἀπὸ ἀγνωστα στοιχεῖα, πού ὅταν μιὰ φορὰ ἐρθοῦν στὸ φῶς, ἀποτελοῦν κτῆμα καὶ τίτλο ἀναφαίρετο τοῦ ἐπιστήμονα πού τὸ πρωτόφερε στὸ φῶς καὶ δὲν μπορεῖ ὅποια-δήποτε δικαιολογία ἀναδρομικῆς χρονολόγησής νὰ τὰ παρουσιάσει ὡς καινούργια. Ἀλλὰ στὸν τόπο μας, πού ἡ κριτικὴ κι' ὁ ἔλεγχος δὲν ὑπάρχουν ὅσο θὰ ἔπρεπε, εἶναι μοιραῖο παρόμοιες περιπτώσεις νὰ περνοῦν ἀπαράτηρες.

Δὲν ξέρω οὔτε μ' ἐνδιαφέρει νὰ μάθω πότε ἄρχισε ἡ ἐκτύπωση τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Κατσιμπαλῆ, καθὼς καὶ πότε ἐγίνε ἡ βιβλιογραφία τοῦ Κρυστάλλη. Στὴν ἐπιστῆμη αὐτὰ δὲν λογαριάζονται, καὶ δὲ λαμβάνεται ὑπ' ὄψει παρὰ ὁ χρόνος τῆς ἐκδόσεως καὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ βιβλίου, προκειμένου νὰ κριθῆ ἡ οὐσιαστικὴ προσφορά του. Κι' ἐπειδὴ ὅ,τι φάνηκε στὰ 1937 (Σεπτέμβρης) δὲν μπορεῖ νὰ παρουσιασθῆ ἀναδρομικὰ καμωμένο δυὸ χρόνια πρὶν, κι' ἀκόμα, ὅ,τι ἦταν ἀγνωστο στὰ 1935 μπορεῖ νὰ ἔχει γίνε γνωστὸ μέσα σὲ δυὸ χρόνια, φρονῶ πὼς ὁ κ. Κατσιμπαλῆς ἔπρεπε νὰ σεβασθῆ τὴν ἐπιστημονικὴν τάξιν καὶ, προσθέτοντας στὸ ἀναδρομικὰ χρονολογημένο βιβλίον του τὶς ἀναγκαῖες κι' ἐπιβαλλόμενες διασαφήσεις γιὰ τὴν ἀταξία τῆς ἐκδόσεως καὶ γιὰ τὶς νεώτερες ἐργασίας περὶ Κρυστάλλη, ν' ἀποφύγη τὶς δικαιολογημένες ἀυστηρὰς κρίσεις καὶ πρὸ παντὸς ν' ἀποφύγη τὴν χωρὶς ἄλλο εἰρωνικὴν καὶ πικρὴν ἐρεσχελίαν τῶν μεταγενεστέρων κρυσταλλιστῶν, ὅταν ἐκεῖνος μὲν στὸν πρόλογόν του, πού τὸν ἐπαναλαμβάνουν ἀθρόωτα κι' οἱ νεοελληνες κριτικοί, τοὺς πληροφορεῖ ὅτι φέρνει στὸ φῶς «τριάντα ποιήματα, δεκατρία πεζογραφήματα, δώδεκα μελέτες καὶ πενήντα ἔξη ἀρθρα, πού δὲν ἐκδόθησαν ἀπ' τὸ συγγραφεὶα σὲ βιβλίον», αὐτοὶ ὅμως βρίσκουν πὼς οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτὰς τὶς ἀνακαλύψεις τοῦ κ. Κατσιμπαλῆ ἦταν ἤδη ἀνακοινωμένες καὶ γνωστὲς στὴν ἐπιστῆμιν ἀπὸ ἄλλους ἐρευνητὰς καὶ

μελετητὰς τοῦ Κρυστάλλη, πρὶν νὰ βγῆ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κατσιμπαλῆ. Πραγματικὰ, ἀπ' τὰ τριάντα ἀγνωστα ποιήματα τοῦ κ. Κατσιμπαλῆ, μόνο τὰ ἐννιά (ἀρ. 9, 10, 11, 16, 19, 20, 21, 28) εἶναι ἀγνωστα στὴν ἐρευνα τοῦ Κρυστάλλη, ἀπ' τὰ δεκατρία πεζογραφήματα μόνο τὰ ἔξ (38, 39, 40, 41, 48, 49) εἶναι ἀγνωστα, ἀπ' τὰ πενήντα-ἔξη ἀρθρα καὶ μελέτες μόνο τὰ ἔξ εἶναι ἀγνωστα (53, 55, 61, 63, 76, 77) καὶ ἀπ' τὰ ἔξη γράμματα μόνο τὰ δυὸ εἶναι ἀγνωστα (123, 124). Γιὰ νὰ προχωρήσουμε δὲ καὶ στὴν φιλολογογίαν (βιβλιογραφίαν) περὶ Κρυστάλλη, ἡ μὲν παλαιότερη (1889 - 1900), στὸ μεγαλειότερον καὶ οὐσιαστικώτερον μέρος τῆς ἦταν γνωστὴ, οἱ δὲ νέες προσθήκες τοῦ κ. Κατσιμπαλῆ περιορίζονται (καὶ σχετικὰ ἐξαντλοῦν) στὴν ἐπιθανάτια μόνον φιλολογογία τοῦ Κρυστάλλη, πού, ἐντοπισμένη χρονολογικὰ, δὲν ἀπαιτεῖ ἐρευνα, ἀλλ' ἀπλῶς μηχανικὴ ἀναζήτησιν ἐντύπων σύγχρονων. Γι' αὐτὸ, οὔτε ἡ ἡπειρωτικὴ βιβλιογραφία ἐξαντλεῖται, οὔτε ἡ ἀθηναϊκὴ. Ὁ δὲ ἰσχυρισμὸς τοῦ βιβλιογράφου «πὼς οἱ παραλείψεις του εἶναι ἐλάχιστες καὶ χωρὶς μεγάλην σημασίαν», δὲν πείθει τὸν ἀναγνώστη, ἀφοῦ ἡ βιβλιογραφία του εἶναι γεμάτη ἀπὸ χάσματα ἀδικαιολόγητα, πού δείχνουν ὅτι διχὴ ἐπισταμένη κι' ἐξαντλητικὴ ἐρευνα, ἀλλὰ συμπτωτικὰ καὶ καθ' ὑπόδειξιν ἡ παραπομπὴ ἀναζητήσεις ἐγίναν γιὰ τὴ συντάξιν τῆς βιβλιογραφίας. (Ἐνῶ, γιὰ νὰ περιορισθῶ σ' ἓνα παράδειγμα, περνοῦμε τὴν φιλολογογίαν τοῦ 1895 καὶ 1896 καὶ βρίσκουμε σημειωμένα 11 δημοσιεύματα, βρίσκουμε μὲ 7 μόνον δημοσιεύματα στὰ 1912 κι' ἀπὸ κεῖ μὲ ἄλλα τόσα στὰ 1925, ὅποτε ἡ φιλολογογία ἀρχίζει ν' αὐξάνει, γιατί ἡ ἐρευνα ξαπλώθηκε γνωρίζοντας ἐκ τῶν προτέρων τὴν κίνησιν, πού ἄρχισε νὰ δημιουργεῖται γύρω στὸν Κρυστάλλη. Θὰ μποροῦσα δὲ νὰ ἐπεκταθῶ στὶς παρατηρήσεις μου αὐτὰς γιὰ τὴν συμπτωτικὴν ἐρευνα, πού ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὰ χάσματα καὶ τὶς ἐλλείψεις, καὶ νὰ προχωρήσω στὸ συστηματικὸν μέρος, μὰ ὁ σκοπὸς μου δὲν εἶναι νὰ κάνω κριτικὴν τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Κατσιμπαλῆ, πού, ὅπως ἐπανειλημμένως ἐτόνισα, δὲν παραγνωρίζω τὴν ἀξίαν της, ἀλλὰ νὰ ἀποδείξω πὼς ἡ ἐργασία αὐτὴ δὲν εἶναι οὔτε ὅπως μᾶς τὴν παρουσιάζει ὁ κ. Κατσιμπαλῆς στὸν πρόλογόν του, οὔτε ὅπως τὴν εἶδαν οἱ κριτικοί του. Τοῦτο ἄλλωστε γίνεται ἀπὸ τὴν πρώτη ματιὰ φανερόν στοὺς «ἐπαίοντας», μὰ αὐτὸ δὲν ἔχει σχέση, γιατί ἡ συσκοτίσις εἶναι χειρότερη καὶ βαρύτερη ὅταν γίνεται εἰς βάρος ἀναγνωστικῶν κοινῶν πού φυσικὰ δὲν ἐπιμένει νὰ σχηματίσει δικήν του γνώμιν γιὰ πρόσωπα καὶ ἔργα τῆς συγχρόνου πνευματικῆς ζωῆς. Προκειμένου δὲ γιὰ τὸν Κρυστάλλη, ὁμολογῶ πὼς περὶμένα ἀπὸ τὸν κ. Κατσιμπαλῆ ἀδρότερη καὶ ὠφελιμώτερη τὴν προσφοράν του, ἀνάλογη καὶ μὲ τὰ μέσα καὶ μὲ τὸ χρόνο πού διαθέτει. Πρὸς τοῦτο μᾶς προδιέθεσε κι' ὁ ἴδιος, ἀνακοινώνοντας λίγους μῆνες πρὶν πὼς «ἡ ἐργασία του γιὰ τὸν Κρυστάλλη θὰ παρουσιάσει τὶς ἴδιες ἐκπλήξεις μὲ κείνην τὴν ἄλλη, τοῦ Παπαδιαμάντη» (1).

(1) Πρόσφατη συνέντευξίς του στὰ «Νεοελληνικά»

Περιμέναμε λοιπὸν νὰ βγοῦν στὸ φῶς ἔργα χαμένα, ἔργα σκορπισμένα, ἀνέκδοτα, χειρόγραφα κλπ. Ἀφοῦ ὁμως ἡ βιβλιογραφία τοῦ Κρουστάλλη εἶχε ἐξαντληθῆ στὸ οὐσιαστικώτερο καὶ μεγαλύτερό της μέρος, ὁ κ. Κασιμάτης θὰ μπορούσε ἴσως νὰ ἐπιδιώξει τὴν ἀνεύρεση τῶν χειρογράφων τοῦ Κρουστάλλη, ἰδίως τῶν ἐπιστολῶν του, καὶ μὲ τὰ οἰκονομικὰ μέσα καὶ τὸ χρόνο ποὺ διαθέτει, νὰ τ' ἀποχτήσῃ καὶ νὰ τὰ ἐκδώσῃ, ὥστε ἡ προσφορά του νὰ εἶναι ἀνάλογη πρὸς τὴν ἐπαγγελία αὐτοῦ καὶ τὴν ἀναμονὴ τῶν φίλων καὶ μελετητῶν τοῦ Κρουστάλλη.

Ἀκολουθεῖ πενιχρὸς βιβλιογραφικὸς ἔρανος, ἀποσπασμένους ἀπὸ πλουσιώτερη βιβλιογραφία μου γιὰ τὸν Κρουστάλλη.

Α'. Ἐκδόσεις κομματιῶν :

- 1) *Τὸ νεραῖδοπαιδο* (ποίημα) « Ἑβδομάς » Η' 1891, φ. 21.
- 2) *Ἡ ποδιὰ τῆς Μαριῶς* (ποίημα). Ἡμερολόγιον Σκόκου 1891, σελ. 113.
- 3) *Ἡ περδικομάτα* — *Ἦθελα νᾶμουν τοῖλιγκας*. « Χαραυγὴ » (Μυτιλήνης), Α' 1911, σελ. 87 α - β.
- 4) *Παραγγελιά*. Μικρασιατικὸν Ἡμερολόγιον Ἑλένης Σ. Σβορώνου, 1912, σελ. 16.
- 5) *Ἡ δασκάλα*. Κ. Φ. Σκόκου « Τὸ ἑλληνικὸν διήγημα » Ἀθήναι (Κολλάρος), σελ. 267.
- 6) *Χριστοῦγεννα κλεφτῶν*. « Ἑλληνικὸν Μέλλον » 25 Δεκεμβρίου 1934, σελ. 9 (δημοσιεύτηκε ὡς ἀνέκδοτο κατὰ παραχώρηση Βασ. Κρουστάλλη).
- 7) Μετάφραση τῆς *Δασκάλας*, δημοσιεύτηκε στὴ συλλογὴ τοῦ *Karl Dieterich* « Neugriechische Erzählungen » 1910.

Α'. Φιλολογία :

- 8) *Μιχ. Μητσάκη* Γνώμη γιὰ τὸν Κρ., « Ἄστου » 24 Μαρτίου 1893.
- 9) *Κ. Παλαμᾶ* Γνώμη γιὰ τὸν Κρ., « Ἄστου » 23 Μαρτίου 1893.
- 10) *Σπ. Παγανέλλη* Γνώμη γιὰ τὸν Κρ., « Ἄστου » 29 Μαρτίου 1893.
- 11) *Χ. Ἀννίνου* Γνώμη γιὰ τὸν Κρ., « Ἄστου » 5 Ἀπριλίου 1893.
- 12) *Στ. Στεφάνου* Γνώμη γιὰ τὸν Κρ., « Ἄστου » 6 Ἀπριλίου 1893.
- 13) *Δημ. Κορομηλά* Γνώμη γιὰ τὸν Κρ., « Ἄστου » 7 Ἀπριλίου 1893.
- 14) *Ἀνδρέα Καρκαβίτσα* Γνώμη γιὰ τὸν Κρ., « Ἄστου » 8 Ἀπριλίου 1893.
- 15) *Δ. Αστέριότης* Κρίση « *Mercur de France* » 1 Νοεμβρίου 1905 (= μνεῖα Νουμᾶς Γ' 172, 13-11-1905, 8γ).
- 16) *Ph. Lebesgue* Kostis Palamas. « *Monde Hellénique* », τεύχος 44 καὶ 45 ἐπιφ. (= Νουμᾶς Δ' 220, 5γ).

Γράμματα » Ἐκεῖ χτυπᾶ, ἀνοίκεια νομίζω, τὸν Ἀποστολάκη, γιατί διδάσκει Σαῖξπηρ καὶ δὲν κατατάσσει δελτία ἢ δὲν ἐρμηνεύει Παλαμᾶ. Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὴ σύγχυση τῆς βιβλιογραφίας μὲ τὴ φιλολογία, τῆς ποιήσεως μὲ τὴ ρητορικὴ κλπ.

- 17) *Κ. Παλαμᾶς* Ποιητικὴ τέχνη καὶ γλῶσσα. Ἐφημερὶς « Ἑλληνικαὶ Πρόοδοι » 1908 (= Νουμᾶς ΣΤ' 317, 23-11-1908, 2β).
- 18) [*Μ. Σ. Βάλλη*] Ἀπὸ τ' ἀθάνατα ἀριστουργήματα, « Χαραυγὴ » (Μυτιλήνης), Α' 1911, σελ. 87 α - β (προλογικὸ σημεῖωμα στὸν ἀρ. 3).
- 19) *Π. Νιρβᾶνα* Διαγωνισμός. « Νέα Ἑλλάς » 30 Μαρτίου 1912, 1γ - δ.
- 20) *Κ. Παλαμᾶ* Ὁ ἐπίλογος τῆς ὀμιλίας γιὰ τὸν Βιζυηνὸ καὶ τὸν Κρουστάλλη, Νουμᾶς ΙΔ' 17, 9-4-1916, 77 - 8.
- 21) *L. Nemo* « *Revue contemporaine* » Μαῖος 1920 (= Νουμᾶς ΙΖ', 1920, 366α - β — μετέφραση τοῦ ἀποσπλάσματος).
- 22) *Ἐνας μαθητὴς Γυμνασίου* (ἀπὸ τὸ Βόλο) « Νουμᾶς » ΙΗ' Α' 1921, 301α (ἀνταπόκριση γιὰ μιὰ κίνηση γιὰ τὴν προτομὴ τοῦ Κρ.).
- 23) *Μιχ. Ροδᾶ* Διάλεξι γιὰ τὸν Κρ. (στὴν καλλιτεχνικὴ Λέσχῃ), εἶδηση, « Ἐλεύθερον Βῆμα » 1 Γενάρη 1934, 2γ.
- 24) *Διδασκαλείου* Μυτιλήνης. Ἐρμηνεῖα θεατρικῆ *Ἥλιου καὶ νύχτας*. « Δημοκράτης » (Μυτιλήνης) 13 Μαρτίου 1934, 1ε.
- 25) *Ἡ προτομὴ τοῦ Κρουστάλλη*. « Ἠχώ τῆς Ἑλλάδος » 20 Μαΐου 1935, 2β.
- 26) *Ἰω. Παναγιωτοπούλου* Στοιχεῖα Ἱστορίας τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, Ἀθήναι (« Κύκλος ») 1936, 80 καὶ 113.
- 27) *Σίσιφος* Ὁ ποιητὴς. « Ἀνεξάρτητος » 4 Ἰουνίου 1936, 1δ. *Ἀνθολογίαις* (ἐκλογὴ μὲ βιογραφία καὶ εἰκόνα).
- 28) *Ἰω. Πολίμη* « Ἡ Λύρα » Ἀθήναι 1910, 283 - 5.
- 29) *Μιχ. Σαλιβέρου* « Ἑλληνικὴ Ἀνθολογία », Ἀθήναι 1911, 352ε.
- 30) *Κ. Φ. Σκόκου* « Νεοελληνικὴ Ἀνθολογία », Ἀθ. 1924, 5, 3 - 16.

Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ

Τὸ τραγοῦδι «ὦ! μὴ κοιμᾶσαι κλπ.» καὶ ὁ ποιητὴς του

Ἀγαπητὴ «Νέυ Ἑστία»,

Ἐπίτρεψέ μου ν' ἀπασχολήσω τίς στήλες σου, ἂν καὶ πολὺ καθυστερημένα, μ' ἓνα φιλολογικὸ ζήτημα ποὺ εἶχα θέσει ὁ ἴδιος πρὸ καιροῦ.

Στὴ σελίδα 164 τοῦ ΚΑ' τόμου σου, ὁ κ. Νίκος Βέης δημοσίεψε ἓνα ἄρθρο μὲ τὸν τίτλο «Τὸ τραγοῦδι «ὦ! μὴ κοιμᾶσαι, ξύπνησε ψυχὴ χαριτωμένη» καὶ ὁ ποιητὴς αὐτοῦ». Γιὰ ποιητὴ τοῦ τραγοῦδιου αὐτοῦ ὁ κ. Βέης ἀνέφερε τὸν Ἀλέξανδρο Ζωηρό. Ἐχοντας ὑπ' ὄψει μου ἓν ἄρθρο τοῦ κ. Ν. Ποριώτη, δημοσιευμένο στὰ «Νέα Γράμματα» (Φλεβάρη 1935), ὅπου ὁ τελευταῖος ἀναφέρει γιὰ ποιητὴ τοῦ παραπάνω τραγοῦδιου τὸν Ἠλία Γ. Καλαμογδάρη, ἔστειλα ἓνα γράμμα πού δημοσιεύτηκε στὴ σελ. 380 τοῦ ΚΑ' τόμου σου. Ἐκεῖ ἀνέφερα τὰ παραπάνω καὶ ζητοῦσα νὰ δοθεῖ μιὰ ἐξήγησις ἀπ' τὸν κ. Βέη ἢ τὸν κ. Ποριώτη.